

KÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2020

Õp 14:21–22.25.31 (2Kr 8:9–15; Mt 25:14–30)

21 Kes põlgab oma ligimest, teeb pattu, aga kes halastab hädaliste peale, on õnnis.

22 Eks eksi ju need, kes kavatsevad kurja? Aga heldus ja tõde on nendega, kes kavatsevad head.

[23 Igast vaevanägemisest on kasu, aga tühjast kõnest ainult kahju.

24 Tarkade kroon on nende rikkus, alpide rumalus jääb rumaluseks.]¹

25 Tõetruu tunnistaja päästab hingi, aga kes sepitseb valesid, petab.

[26 ISSANDA kartuses on tugeva lootus ja varjupaik tema lastele.

27 ISSANDA kartus on elullikas surmapaeltest pääsemiseks.

28 Rahva rohkus on kuninga uhkus, aga rahva vähesus on vürsti hukk.

29 Pikameelsel on palju arukust, aga kannatamatu näitab suurimat rumalust.

30 Südamerahu on ihule eluks, aga kadedus on otsekui mädanik luudes.]

31 Kes rõhub viletsat, teotab tema Loojat, aga kes halastab vaese peale, austab Loojat.

Sissejuhatus

[Saalomoni] Õpetussõnade raamat (heebrea keeles משלי שלמה)² kuulub heebrea Piiblis «kirjutiste» (כְּתוּבִים) hulka. Tegemist on nn tarkusekirjandusega, milles käsitletakse nii igapäevaelu keskseid väärtusküsimusi kui ka inimelu mõtet laiemalt, rajatuna jumalakartusele ning sellest võrsuvale tarkusele: «Issanda kartus on tarkuse algus ja Kõigepühama äratundmine on arukus.» (Õp 9:10)

Õpetussõnade raamatu otstarve ja eesmärk on raamatu enda alguses sõnastatud järgmiselt: «Saalomoni, Taaveti poja, Iisraeli kuninga õpetussõnad tarkuse ja õpetuse tundmaõppimiseks, mõistlike sõnade mõistmiseks, et võtta õpetust targaks käitumiseks, õigluseks ja õiguseks ning õigeks eluviisiks, et anda kogenematuile oidu, noortele teadmisi ja otsustusvõimet.» (Õp 1:1–4)

Kuigi kogu raamat on pealkirjastatud Saalomoni õpetussõnadena, koosneb see üsna selgesti eristatavatest osadest, millest osa on omistatud Saalomonile (Õp 1:1–22:16), osa anonüümsetele «tarkadele» (Õp 22:17–24:39) ning osa massalasele Agurile (Õp 30) ja Massa kuningale Lemuelile (Õp 31). Ei Aguri ega Lemueli puhul ole teada, milliste ajalooliste isikutega on tegemist. Juudi traditsioonis on esimest peetud Saalomoni enda

¹ Salmid 23–24 ja 26–30 on EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskavas välja jäetud.

² Sõna משל – «õpetusõna», «juhtnõör», «võrdpilt» – tuleneb verbist משל – «juhtima», «suunama», «valitsema».

pseudonüümiks³, teist on samastatud Hiskija või Joosijaga⁴. Raamatu tuumiku moodustab kahtlemata selle teine osa (Õp 10:1–22:16), mis sisaldab 375 kaheosalist⁵ õpetussõna, millest suurem osa on antiteesilised.

Jättes siinkohal kõrvale uuema aja kriitikute seisukoha, mille järgi Õpetussõnade raamatul pole midagi pistmist Saalomoniga, võib pidada tõenäoliseks, et raamatu koostamisaeg ulatub 10. sajandist eKr kuni hiljemalt Pärsia ajani 5. sajandil eKr.

Õpetussõnade raamatu sõnum on universaalne, kuid pole suunatud otseselt mitte niivõrd rahvale või inimkonnale tervikuna, kuivõrd üksikisikule: «Kuule, mu poeg, oma isa õpetust ja ära jäta tähele panemata oma ema juhatust, sest need on su peale ilupärjaks ja kaela ümber keeks!» (Õp 1:8j)

Keelelisi märkuseid

Kes põlgab oma ligimest – בִּזְלֵעָהוּ – sõna בִּזְלֵעָהוּ – «põlgama», «põlastama» – võib olla seotud verbiga בּוֹס – «jalge alla tallama». Sõna וַעַר tuleneb verbist וָעָרָה – «karjatama», «hoolitsema», «toitma», ka «juhatama», «valitsema» – ja tähendab «ligimene», «kaaslane», «sõber», «lähedane», ka «teine [inimene]».

Teeb pattu – חוֹטֵא – sõna חָטָא tähendab «[märgist] mööda laskma», «[õigest eesmärgist] kõrvale kalduma», siit ka «eksima», «patustama».

Aga kes halastab – וּמְחַוֵּן – sõna חָוַן tähendab «armuline/lahke/kaastundlik olema», ka «poolehoidu näitama».

Hädaliste peale – עֲנִיִּים – sõna עָנָה – «vaene», «hädaline», «rõhutu», «alandatu», «vilets» tuleneb verbist עָנָה – «rõhuma», «koormama», «rõhutud/koormatud olema».

On õnnis – אֲשֶׁרֵי – sõna אָשַׁר – «õnnis», «õnnelik» – tuleneb verbist אָשַׁר – «[teekonnal] edenema», «otseteed minema», «sirgelt käima», ka «õigel teel olema»⁶, «siiras olema».

Eks eksi – הִלּוּאֵי־תֵעוּ – sõna תָּעָה tähendab «ekslema», «[ära] eksima», ka «[joobnu kombel] taaruma».

Kes kavatsevad – חֲרָשֵׁי – sõna חָרַשׁ tähendab siin «kavandama», «mõttes hauduma».

³ Nimi אֲגוּר tuleneb verbist אָגַר – «koguma».

⁴ Nimi לְמוֹאֵל võib tähendada «Jumalale», «Jumalalt», «Jumala poolt» – Septuaginta tõlgibki ἕρὸ θεοῦ.

⁵ Ainsaks erandiks on Õp 19:7.

⁶ Sellisena on אָשַׁר otseseks vastandiks sõnale חָטָא.

Kurja – עָרָא – sõna עָרָא tähistab nii seesmist kurjust ja pahatahtlikkust kui ka aktiivset, nähtavat ja kogetavat kurja, mida kellelegi tehakse.

Aga heldus – רַחֲמִים – sõna רַחֲמִים tähendab «headus», «heatahtlikkus», «heldus», ka «ustavus» ja «armastus».

Ja tõde – אֱמֶת – sõna אֱמֶת tähendab «ustavus», «kindlameelsus», «usaldusväarsus», «tõde».⁷

Igast vaevanägemisest – בְּכָל־עֶצֶב – sõna עֶצֶב tähendab «valu», «vaev», «mure», «raskus», «vaevanägemine».

Kasu – sõna מוֹתֵר tähendab «ülejääk», «tulu», «kasu».

Aga tühjast kõnest – וְדִבְרֵי־שִׁפְתַיִם – õigupoolest «huulte kõnest».

Ainult kahju – אֶךְ־לְמַחְסוֹר – sõna מַחְסוֹר tähendab «puudus», «vaesus».

On nende rikkus – עֲשָׂרָם – sõna עֲשָׂרָא – «rikkus», «jõukus» – on kaudselt seotud ka sõnaga אֲשֶׁר – «õnnis» (vt ülalolevat selgitust).

Alpide – כְּסִילִים – sõna כְּסִיל – «alp», «rumal» – tähendusvarjundiks on teatav (ka enese täis õgimisest tulenev) tuimus⁸.

Rumalus – sõna אֲוִלָּת – «rumalus», «alpus» – tähendusvarjundiks on ka upsakus.⁹

Päästab – מַצִּיל – sõna נֶצַח tähendab «[kellegi käest] ära tõmbama», «ära napsama», «ära päästma», «vabastama».

Aga kes sepitseb valesid, petab – וַיִּפֶּחַ כְּזָבִים מִרְמָה – sõna פִּוֵּחַ esmatähenduseks on «puhuma», ülekantult «valetama». Sõna מִרְמָה tähendab «pettus», «reetmine», «äraandmine».¹⁰

⁷ Samast tüvest אָמַן – «kinnitama», «ustav olema», «kindel (tõene) olema» – pärineb ka sõna אָמֵן – «aamen», «tõesti», «sündigu nõnda».

⁸ Nagu näiteks: ««Sa oled kõige tuimem inimeseloom maailmas,» ütles köster, ära nähes, et tema nõu enam ei aita.» (Oskar Luts, Kevade)

⁹ Niisiis võiks seda salmi parafrasides öelda, et tarku kroonib nende tarkus ja alpe nende rumalus.

¹⁰ Seda lauset võib muuhulgas mõtestada kohtupidamise kontekstis: see, kes tunnistab tõtt, päästab [süütud] hinged, kes aga kavatseb kurja ja valetab, reedab nad ja laseb ülekohtuselt süüdi mõista.

Issanda – originaalis kasutatakse nii siin kui järgnevas salmis Jumala nime יהוה .

Kartuses – בִּירְאַתַּ – sõna יִרְאַה – «kartus», «hirm», «aukartus» – tuleneb verbist יָרָא – «kartma», «austama»

Tugeva lootus – מִבְּטַח־עַז – sõna מִבְּטַח tuleneb verbist בָּטַח ning tähendab «usaldus», «kindlus», «lootus», ka «varjupaik».

Ja varjupaik tema lastele – וּלְבָנָיו יְהִיָּה מַחְסֵה – õigupoolest: «...ja tema poegadel (lastel) saab olema pelgupaik» või «...ja tema poegadele (lastele) jääb pelgupaik».

Eluallikas – מְקוֹר חַיִּים – sõna מְקוֹר – «allikas» – tuleneb verbist קוּר – «[auku] kaevama», «[kaevu] puurima».¹¹

Surmapaeltest – מִמִּקְשֵׁי מוֹת – sõna מוֹקֵשׁ tähendab «püünis», ka «peibutis».¹²

Pääsemiseks – לְסוֹר – sõna סוּר tähendab «ära pöörduma», «lahkuma», ka «vältima».

Rahva rohkus – בְּרַב־עַם – võib tõlkida ka «rahva suurus» (võimsuse, vägevuse tähenduses).

Kuninga uhkus – הַדְרֹת־מֶלֶךְ – sõna הִדְרָה tähendab «au», «sära», «ehe».

Aga rahva vähesus – וּבְאִפְס לָאֵם – sõna אָפַס tähendab «lõppemine», «otsa saamine», «nurjumine», «läbikukkumine».

Vürsti – רִזוֹן – sõna רִזוֹן tähistab valitsejat, võimumeest, rahvajuhti.

Hukk – מַחֲתָה – sõna מַחֲתָה – tähendab «hirm», «kohkumine», «häving».¹³

Pikameelsel – אָרְךָ אֲפִים – sõnasõnalt «[kes on] aeglane vihastama».

Aga kannatamatu – וּקְצָר־רוּחַ – sõnasõnalt «lühikese vaimuga».

Näitab suurimat – מְרִים – sõna רוּם tähendab «üles tõstma», «ülendama», ka «iseennast tähtsaks tegema».

¹¹ Niisiis ei ole tegemist mitte kaugelt näha, purskava allikaga, vaid taolisega, mis on varjatud, mille leidmiseks tuleb vaeva näha.

¹² 1739. aasta Piiblis: «...surma wörkutamise paelade eest».

¹³ 1739. aasta Piiblis: «...siis teeb ehmatust tedda lahjaks».

Südamerahu – לֵב מְרִפָּא – sõna מְרִפָּא tähendab «tervis», «terve».¹⁴ Sõna לֵב tähistab lisaks südamele ka üleüldiselt inimese sisemust, sisemaailma, seda, kes ta iseendas (ja enesest teadlikuks saanuna) on.

Ihule – בְּשָׂרִים – sõna בְּשָׂרִים tähendab «liha», «ihu», ülekantult «kõik elav», «inimkond».

Aga kadedus – קִנְיָה – sõna קִנְיָה tähendab «kadedus», «himurus», «armukadedus», «kirg».

Mädanik – וְרָקַב – sõna וְרָקַב tähendab «roiskumine», «kõdunemine».

Luudes – עֲצָמוֹת – sõna עֲצָמוֹת – «luu» – tuleneb verbist עָצַע – «tugev olema», «kõva olema» – ning tähistab muuhulgas ka «asja iseeneses».

Kes rõhub – עֲשָׂק – sõna עֲשָׂק tähendab «rõhuma», «kurnama», «välja pressima», «välja petma».

Viletsat – דָּל – sõna דָּל tähendab «madal», «jõuetu», «mannedu», «vilets».

Teotab – חָרַף – sõna חָרַף tähendab «teotama», «mõnitama», ka «välja kutsuma».

Tema Loojat – עֲשֵׂהוּ – «seda, kes on ta teinud».

[Aga kes] halastab – חָנַן – vt ülal sõna חָנַן kohta öeldut.

Vaese peale – אֲבִיּוֹן – sõna אֲבִיּוֹן – «puudusekannataja», «rõhutu», «vaene», «abivajaja» – tuleneb verbist אָבַה – «[millegi järele] õhkama», «[millestki] puudust tundma», «[millegi poolest] puuduses olema».

Austab [Loojat] – וּמְכַבְּדוֹ – sõna כָּבַד – «austama» – esmatähenduseks on «raske olema», niisiis viitavad sõnad «au» ja «austama» austatava tähtsusele, kaalukusele, oluliseks, mõjukaks ja kaalukaks pidamisele.

Sisuline analüüs

Õpetussõnade raamatu esimeses üheksas peatükis pühendatakse rohkesti tähelepanu tarkusele üleüldiselt, kuigi seal käsitletakse ka teatavaid üksikküsimusi nagu abielutruudus, ausus, tööeetika. Järgnevad peatükid (10–29) on märksa konkreetsemad, kuigi ka neis sisalduvate õpetussõnade aluseks on suuremad üldistused, mis toovad

¹⁴ Ehk võiks tõlkida ka «rikkumata süda».

esile ühelt poolt jumalakartuse hädavajalikkuse igasuguse moraalse ja aruka toimimise alusena ning teisalt praktilise, isegi pragmaatilise inimliku tarkuse või terve mõistuse, mis peaks enesestmõistetavalt tõestama, et targalt (s.t ka õigesti) toimimine on kasulikum kui alpus (ja ülekohus): «Tarkade kroon on nende rikkus, alpide rumalus jääb rumaluseks.» (Õp 14:24)

Kui lõigust Õp 14:21–31 (mis on iseenesest samuti vaid osa pikemast tervikust) tuua välja vaid salmid 21–22, 25 ja 31, kujuneb keskseks sõnumiks midagi «sotsiaalse õigluse» taolist, mis paraku ei vasta päriselt Õpetussõnade tegelikule taotlusele, nagu see on põgusalt esitatud eelmises lõigus. Küsimus ei ole ju mitte spetsiifiliselt vaestele või rõhututele õiguse tegemises, vaid mõistlikus ja jumalakartlikus (mis on sisuliselt üks ja seesama) toimimises.

Näiteks: «Kes põlgab oma ligimest, teeb pattu, aga kes halastab hädaliste peale, on õnnis.» (Õp 14:21) – siin kasutatud sõnade נִפְלֵא וְרַחֵם etümoloogiat silmas pidades võiksime parafrasida: «Kes põlgab (halvustab, paneb halvaks) oma ligimest (kaasteelist), see eksib teelt, ei jõua eesmärgile, aga kes hoolib viletsaist, selle teekond edeneb.» Järgnev salm (Õp 14:22) sisuliselt kordab sama mõtet ning Õp 14:23 lisab: «Igast vaevanägemisest on kasu, aga tühjast kõnest ainult kahju.», s.t eelnevalt ligimesest hoolimise ja tema toetamise kohta öeldu on tõde isegi juhul, kui see peaks tähendama valu ja vaeva. Ning teistpidi: midagi luua või saavutada on võimalik vaid selleks vaeva nähes – pelgalt huulte liigutamine toob kasu asemel kahju, rikkuse asemel vaesuse.¹⁵

Sarnane on ka Õp 14:24 tõdemus: «Tarkade kroon on nende rikkus, alpide rumal jääb rumaluseks.», s.t mõistlikud (ja jumalakartlikud) ehivad end tarkuse abil saavutatud rikkusega, rumalate krooniks on ja jääb ikka ainult nende rumalus. Niisamuti kinnitavad salmid 26 ja 27 ka jumalakartuse mitte ainult moraalset õigsust, vaid samaaegset praktilist kasulikkust: see on varjuks ja kaitseks nii praegustele kui tulevastele põlvedele ning selle otsimine ja taotlemine hoiab surmapüünistesse sattumast või päästab nendest. Sellega on samamoodi, nagu kohtumõistmisega: kui tunnistajad kõnelevad tõtt ja kohus lähtub sellest, mis on õige, siis pole süütul karta midagi, kui aga valitsevad reetmine ja ülekohus, on tulemused hukatuslikud.

Salme 28, 29 ja 30 tasub vaadelda üheskoos, käsitledes 28. salmi järgnevas kahes salmis lahti kirjutatud võrdpildina, mille puhul võib tuua esile järgmised ühelt poolt tarkuse (ja jumalakartuse) kasulikkusest, teisalt rumaluse (ja jumalatuse) hukatuslikkusest kõnelevad vastandite kolmikud:

¹⁵ See on küll väide, mis ei näi kasvõi meelelahutus- või poliitikamaailma vaadates alati paika pidavat – inimlikus mõttes.

- a) rahva rohkus (suurus, tugevus, vägevus) – pikk meel (aeglane viha) – südamerahu (terve, rikkumata, mõistlik süda);
- b) kuninga uhkus (ehe, sära) – arukus – elu;
- a') rahva vähesus (viletsus, läbikukkumine) – kannatamatus – kadedus (ohjeldamatus);
- b') kuninga hukk (häving) – rumalus – mädanik (roiskumine, kõdunemine).

Õp 14:31 on mõistetav kokkuvõttena eelnevalt öeldust või selle lõppjärelendusena: «Kes rõhub viletsat, teotab tema Loojat, aga kes halastab vaese peale, austab Loojat.», kusjuures ka siin tuleb vähemalt varjatult esile teatav talupojatarkusel rajanev pragmaatilisus, kuna viletsa rõhumine ehk sellelt millegi välja pressida püüdmine, kellel ei ole mitte midagi, on kõike muud kui mõistlik ettevõtmine. Kuid mitte see pole esmase tähtsusega, vaid pigem tuletatakse siin meelde, et nagu iga inimene, ka vilets ja vaene, on Jumala loodud, nii väljendab olgu hea või halb suhtumine ükskõik milisesse inimesse suhtumist tema Loojasse (ja viimselt tuleb see tagasi suhtujale endale, kuna ka tema on sellesama Looja poolt valmistatud). See, kuidas inimene suhtub oma Loojasse, on määrava tähtsusega mitte ainult abstraktse tõesunnituse, vaid igapäevase praktilise elu ja käekäigu seisukohalt.

Jutluseks

EELK Kirikukäsiraamatu järgi on Nelipühale järgneva kümnenenda pühapäeva teemaks «Ustavus Jumala andide kasutamisel». Teemat selgitatakse järgmiselt: «Pühapäeva piiblilugemised kutsuvad meid Jumalalt saadud ande ustavalt, arukalt ja vastutustundlikult kasutama. Tema tegutsemist iseloomustab kõigis elu olukordades ustavus isegi pisimas.»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on 2. lugemisaasta Epistlikis (2Kr 8:9–15) lõik apostel Pauluse üleskutsest Korintose kogudusele annetada puudust kannatavate koguduste heaks. Paulus toob korintlastele eeskujuks nii Makedoonia koguduste üle ootuste ennastalgavuse kui Kristuse enda, kes, nagu apostel korintlastele südamele paneb, «kuigi Ta oli rikas, sai teie pärast vaeseks, et teie saaksite rikkaks Tema vaesusest» (2Kr 8:9).

Evangeeliumiks (Mt 25:14–30) on tähendamissõna talentidest, milles Jeesus rõhutab nii ustavuse kui jumalakartlikkuse ja Jumala usaldamise tähtsust, hoiatades loiduse eest ja julgustades lootusega, et need, kes on ustavad pisku üle, pannakse palju üle, ja need, kes on näinud vaeva ja teinud head tööd, võivad minna oma Issanda rõõmupeole.

Nii Epistli kui Evangeeliumi puhul tulevad esile teatavad paralleelid Vana Testamendi lugemisega, ja seda mitte niivõrd vaeste eest hoolitsemise kontekstis (kuigi ka sellele on

viited nii Vana Testamendi tekstis kui Pauluse juures), kuivõrd teatava pragmaatilise argumentatsiooni näol. Apostel Paulus kutsub korintlasi andma oma jõukusest puuduses olijate heaks, «et ka nende jõukus kunagi saaks toeks teie puudusele, nii et tekiks võrdsus» (2Kr 8:14), ja põhjendab seda muuhulgas Kristuse enda eeskujuga ja sellest võrsuva kasuga (vrd 2Kr 8:9j). Jeesuse tähendamissõnas talentidest on juttu kauplemisel saavutatavast tulust, mille krooniks on veelgi suurem igavene kasu.

Sellega sobitub suurepäraselt Õpetussõnade sõnum: on mõistlik olla mõistlik ja rumal olla rumal, kuna isegi teiste suhtes ebamoraalselt käitumine toob kõige enam kahju nõnda käituvale inimesele endale. Kui inimene eksib [kellegi vastu], siis ta eksibki ära ega jõua kunagi sinna, kuhu ta tahaks jõuda; kui ta kavatseb kurja, siis selle ta leiabki; kui ta laseb end juhtida valesst või on ohjeldamatu, siis kõnnib ta otse püünisesse ja hukkub; kui ta teotab Jumala loodut, siis teotab ta mitte ainult oma ligimese, vaid ka iseenda Loojat – ja see tähendab iseennastki.

Ning vastupidi: kes õnnistab, see leiab õnnistuse; kes valib õige tee, see jõuab eesmärgile; kes elab tões, päästab nii teiste kui iseenda hinge; kes kardab Issandat, hoolib Jumala loodust ja elab oma Loojat austades, see pääseb surmast ja leiab eluallika.

Me teame, et «tegelikus elus» ei pruugi need asjad sugugi nii ühemõtteliselt toimida. Pigem kogeme vastupidist: «Miks jäävad õelad elama, saavad vanaks, võtavad isegi jõudu juurde? Nende sugu seisab kindlana nendega nende ees ja nende järglased on nende silma all. Nende kojad on säästetud hirmust ja Jumala vitsa pole nende peal. Nad veedavad oma päevi õnnes ja lähevad rahuks alla surmavalda. Nad ütlevad Jumalale: «Tagane meist, sest Sinu teede tundmiseks pole meil lusti! Kes on Kõigevägevam, et peaksime Teda teenima? Ja mis kasu meil on, kui me Ta poole palvetame?»» (Ii 21:7–9.13–15)

Vastus sellele paradoksile ei pruugi meile meeldida: me peame sellegipoolest tegema, mis on õige, ükskõik, kas see toob meile mingit ajalikku kasu või peame seetõttu hoopis vaeva nägema ja kannatama. Vähemalt kaudselt viitab sellele ka Jeesus: «Sa teadsid, et ma lõikan sealt, kuhu ma ei ole külvanud, ja kogun sealt, kuhu ma ei ole puistanud. Siis sa oleksid pidanud mu raha andma pankurite kätte, ja tulles ma oleksin saanud oma osa kätte vahekasuga.» (Mt 25:26j)

Õpetussõnade raamat samastab eluks vajaliku tarkuse suurel määral nn terve mõistusega, kuid rõhutab samal ajal täie selgusega, et tõelise tarkuse tegelikuks allikaks on Issanda kartus. See tähendab, et kui «talupoja tarkus» läheb vastuollu Issanda omaga, tuleb tingimusetult eelistada viimast. Seda enam, et seesama Issand on ennast kõike muud kui inimlikku tarkus järgides meie eest andnud ja meile õiguseks, pühitsuseks, lunastuseks ja tarkuseks saanud (vrd 1Kr 1:30).

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jumal on andnud meile mõistuse, s.t potentsiaali tarkuseks. Õigupoolest mitte ainult potentsiaali, vaid käsu ja kutsumuse – olla *homo sapiens* ei ole mitte privileeg, vaid kohustus.
2. On olemas n-ö loomupärane tarkus või arukus – nimetagem seda terveks mõistuseks või talupojatarkuseks. Õpetussõnade raamat esindab suurel määral just seda, tihtipeale lausa jahmatavas, aga samal ajal ka vähemalt ideaaloludes paika pidavas pragmaatilisuses, mida ei ole põhjust häbeneda: kui inimene tahab kuhugi jõuda, siis ta peab valima sinna, mitte kuhugi mujale viiva tee.
3. Samas ei ole saladus, et too inimlik terve mõistus või talupojatarkus ei ole, esiteks, kõikehõlmav ega piisav, eriti kui peame silmas inimese igavest eesmärki, ning võib sattuda vastuollu ka igapäevaeluga. See tähendab, et kutse püüelda inimliku tarkuse poole on samaaegselt kutse millekski enamaks – Jumala tarkuse leidmiseks ja tundmaõppimiseks. Selle tarkuse leiame aga paradoksaalsel viisil milleski hoopis muus, kui oskaksime inimlikult arvata – või õigemini, mitte milleski, vaid kelleski: meie Issandas ja Õnnistegijas Jeesuses Kristuses, kes on saanud meie pärast vaeseks (ja «rumalaks» – vrd 1Kr 1:18–2:16), et meie saaksime seeläbi – Tema läbi! – rikkaks (ja tõeliselt targaks).